

Győri János:

ADATOK A JÁSZKISÉRI 48-AS OLVASÓKÖR TÖRTÉNETÉHEZ

Az önkényuralom időszakát hazánkban az 1867-es kiegyezés zárta le. Ezután kezdődött az ipar és a mezőgazdaság gyorsabb fejlődése, melynek természetes következménye volt a kulturális élet fejlesztése is.

A parasztság körében a gazda- és olvasókörök voltak népszerűek. Az egész országban, de különösen az Alföldön voltak gyakoriak az olvasókörök, így Jászkiséren is. Ezen egyesületekre, olvasókörökre a társadalmi tagozódás mentén szerveződtek:

az úri osztályé az Úri kaszinó,
a jómódú gazdáké (60-200 kh.) a Gazdakör,
a középparasztoké a 48-as Olvasókör,
az iparosoké az Ipartestület,
a szegényparasztoké a Római Katolikus Olvasókör volt.

Ezen öt egyesület jól mutatja Jászkisér társadalmi rétegződését, az egyes csoportok érdekképviseletét. Közülük most a "48-as Olvasókör" történetét, és néhány dokumentumát mutatom be. (Lásd. 1. sz melléklet)

Az olvasókör megalakulása

Helytörténeti kutató munkáim nyomán akadtam azokra az okmányokra, amelyek minden kétséget kizárva igazolják, hogy 1878. március 15-én alakult meg a 48-as Olvasókör Jászkiséren. Első elnöke Róna Ferenc volt, aki Kossuth szellemében akarta működtetni a kört: *"Az Ő szellemében akarjuk hallatni szavunkat: "... Az öncélú, csak az uralkodó osztály állama helyett jöjjön létre a dunai népek elrendezésében"* - mondta.

Az olvasókör épülete 1843-ban épült közadakozásból, a régi "várhuszár" épület helyén. A várhuszár épületre az 1770-es években volt szükség. Jászkisér lakossága az 1600-as években áttért a református vallásra. A későbbi időkben a községben letelepedő katolikusokkal állandó ellentétben voltak, sőt sokszor tettelegességre is sor került. Ezért a "jász-kun kapitány" megépítette a "várhuszárok" épületét, és a várhuszárok vigyáztak a békés életre a kétvallású községben.

A 48-as olvasókör épületében olvasóterem, egy táncterem színpaddal szolgálta a művelődés ügyét. A táncteremben 2 biliárd- és egy rezasztal nyújtotta a szórakozási lehetőséget, míg az olvasóteremben 4-500 kötetes könyvtár, a napi sajtó termékei és kártya állt a vendégek, illetve a tagok rendelkezésére. Alakulásától kezdve vezetőség irányította az Olvasókör működését: elnök, gazdaságvezető, könyvtáros, jegyző és a gondnok volt a vezetőség tagja. Ezek közül a gondnok a szolgálati lakásban, az épületben lakott. Az italmérést is a gondnok végezte, ami a harmadik teremben volt. Tagjai középparasztok és néhány mezőgazdasági munkás voltak.

Többet tudunk az olvasókör két világháború közötti működéséről. Akkoriban a "48-as olvasókör"-ök működését az egész országban, így Jászkiséren is a Faluszövetség irányította. Alapszabályuk célként tűzte ki: "A szövetség célja a magyar falvak és a falusi, tanyai lakosság, különösen a kisgazdák anyagi és társadalmi érdekeinek védelme, a magyar falvak fejlődésének előmozdítása."

1924-től, Balogh János elnöklete alatt tevékeny életet folytatott a kör. A könyvtárban 4-500 kötet könyv volt. Mezőgazdasági szakkönyvek, szépirodalmi könyvek sorakoztak a polcokon: Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán munkái voltak a legkedveltebb olvasmányok. Legkeresettebb könyv a "Pápák bűne, Papok tükre" könyv volt. Ugyancsak olvasható volt a kör könyvtárában Borsos Sándor jászkiséri betyár életének a története is. Akadtak még különböző jászkiséri történetek is, mint pl. Sztráda Eduárd levele Kossuth Lajoshoz, báró Kemény Janka írása a Sztráda család szüretéről, ahol Vágó Pál festőművész is

részt vett stb. Sajnos ezek a háború alatt eltűntek, vagy 1950-ben barbár módon elégették őket, mint reakciós, szocializmus ellenes irodalmat.

Ebben az időben a következő szórakozási lehetőségek álltak a tagok rendelkezésére: az 500 kötetes könyvtár, 3 biliárd, sakk, kártya, valamint a következő újságok: Friss Újság-Nemzeti Újság - Kis Újság - Igazság. A járatott lapokat bizonyos időre kikölcsönözhatték, sőt bizonyos idő után el is adhatták ezeket, és ez is növelte az Olvasókör bevételeit. A legtöbben azonban az Olvasókörben olvasták az újságot, és Jászkiáséren a 48-as Olvasókör alapozta meg a népi olvasás kultúráját. A kártyánál a sramlit, a snapszert és az ultit engedélyezték, a 21-es játék tilos volt.

A kör tevékenysége beleépült a mindennapi életbe. Templom után az idősebbek mindjárt ide jöttek, Tagsága 150 fő volt, míg a tagdíj 2 pengő egy évre. A tagfelvétel a következő módon történt. Az új jelentkező nevét kiírták az olvasóteremben lévő táblára. Ha kifogás merült fel a jelentkező ellen, elutasították. Ha nem volt kifogás ellene, két hét letelte után taggá nyilvánították.

Bálokat évente több alkalommal rendeztek, ezek közül a farsangi jelmezbál volt a leghíresebb, amit húshagyó kedden a kedvelt népi szokás, a cefrevágás követett. Ma már sajnos, mint sok régi népszokás, ez is kiment a divatból, így érdemes volna ezt is leírni, míg élnek azok az emberek, asszonyok, akik ezt a népszokást még művelték.

A színelőadások elsősorban a téli időben voltak. Ezen színelőadásokat az ifjúsági egyletek vezetői, tanítók, tanítónők rendezték, majd a második világháború előtt és után Havas János kéményseprő mester rendezte ezeket igen nagy szakértelemmel. Természetesen a régi időkben ezen előadások népszínművek voltak: "A falu rossza...", Piros bugyelláris..., A betyár kendője..., Gyimesi vadvirág..., Gül baba.. Havas János idejében a főbb előadások ezek voltak: Légy jó mindhalálig, Aranycsillag, Nem élhetek muzsikaszó nélkül, Mágna Miska, Csárdáskirálynő, Lili bárónő, János vitéz, Érdekházasság, Bástyasétány 77 stb...

Március 15-e volt a legnagyobb ünnep a 48-as Olvasókörben. Az udvaron elhelyezett mozsárágyút reggel 5 órakor Csorba Balogh Ferenc gépkezelő sütötte el nagy szakértelemmel. A 48-as kör udvarán is volt színpad, ahol a mindenkori elnök, Balogh János malomtulajdonos, vagy Gócza József református lelkész mondott ünnepi beszédet. Ezután mindig bál volt, amit a református őslakosság rendezett.

Külön említésre méltó 1928. március 15-e, amikor a kör alakulásának 50. évfordulójára emlékeztek. Dr. Hegedűs Kálmán 549 kh. föld tulajdonosa, országgyűlési képviselő zászlót ajándékozott a "48-as Olvasókör"-nek. Az ünnepség programjának meghívója megmaradt, amit a mellékletben közreadunk.

Dél előtt a két templomban istentiszteleten vettek részt az emberek, majd délután az ünnepség előtt a temetőben tárogató zenével tisztelegtek a hősök sírjánál. Este került sor a bálra. Az ünnepségeken és a bálon csak a jobb módúak vettek részt, mert a magas belépődíj kirekesztette a szegényebb réteget. 1 pengő = 1 kg zsír, vagy 2 napi kaszálási napszám ára volt!!!!

A II. világháború utáni események közismertek mindannyiunk előtt. Az 1947-es választások után megkezdődött a Kommunista Párt uralma, aminek következetes célja volt a régi hagyományok, így a 48-as körök szétzúzása, megsemmisítése is. A megye alapítványának határozata megszüntette a kör működését. (Lásd 3. sz. melléklet)

DOKUMENTUMOK

1. sz. melléklet

Magyar Királyi
Belügyminisztérium

1ső Példány
48as olvasókör alapszabályai

1. §. A jász-kiséri "48as" olvasókör fennállása az aláírt tagok által biztosítva lévén, magát megalakultnak nyilvánítja. Célja: illedelmes társalgás, hasznos könyvek olvasása, törvényileg nem tiltott mulatságos időtöltés által a polgárosodást, erkölcsiséget és művelődést előmozdítani és fejleszteni. A tagok száma korlátozva nincs. Tagja lehet minden becsületes jellemű s törvény szerint élő önálló honpolgár.

Az egylet, mint olvasókör, a fenti címnek, mint ilyennek semmi mélyebb jelentőségű értelmet tulajdonítani nem kíván, egyedül csak a többi helybeli olvasó-köröktől megkülönböztető címnek tekinti.

2.§. A "48as" olvasó-kör megalakulván, fenntartása aláírt tagjai által biztosítottik, kik az 1879ik év január 1-ső napjától számított 3 évi időtartamra-, a közgyűlésileg megállapított tagságdíjt félvétenként előlegesen az olvasókör pénztárába befizetni, magukat kötelezik. - Az időközben belépő tagok belépésüktől számított a 3 három évet befejező hátralévő időtartamra kötelesek a tagsági díjat a fenti módzatok szerint fizetni. Az egyleti tagság, halálozás, vagy időközben más helyre költözés által megszűnik.

3. § Az alakulási három év lefolyásával a "48as" olvasókör tagjai fizetési kötelezettségüket megújíthatják s a "48as" olvasó-kör, csak tagjai 3/4 háromnegyed részének titkos szavazás útján nyilvánított kívánságára oszlattathatik fel.-

4. §. Minden tagnak joga van vidéki vendéggel a kört meglátogatni, de a látogatás ideje két-hétnél tovább nem tarthat, kivétel erre nézve, a tagok felsőbb tanintézetbe járó fiai képeznek, kik a szünidő alatt a kör helyiségébe szabadon járhatnak.

5. §. Hogy a kifizűzött cél eléressék, az olvasókör lapokat járatni és hasznos könyvek megszerzéséről gondoskodni fog.- A napi lapokat az olvasókör helyiségéből addig elvinni nem szabad, míg azok a 48-as körhelyiségében 48 órát nem töltöttek, de akkor is a könyvtárnoktól kell azt kérni, ki nyilván tartja. Elolvasás után szintén a könyvtárnoknak kell vissza szolgáltatni. Az olvasás végett kivitt, az egylet tulajdonát képező könyvet az olvasásukra kiszabott határidő elteltével tisztán s hibátlanul a könyvtárba beszolgáltatandók.

6. §. A hírlapok és könyvek minden tag használatára és élvezetére a kör helyiségében fognak állani.

7. §. Az egylet vagyonához, sem az önként kilépő, sem a kirekesztett tag jogot nem tarthat.

8. §. Az olvasókör ügyei a közgyűlés és a közgyűlés által választott, bizottmányi gyűlés által fognak elintéztetni.

9. §. Az egylet vagy az olvasókör tisztviselői a következők: Elnök. Alelnök. Igazgató. Pénztárnok. Jegyző, Könyvtárnok és a választmány.

10.§. A választmányi gyűlés áll: 1ször az Igazgatóból 11ször a 12 választmányi rendes és 12 (tizenként) pótválasztmányi tagból, és végre 11ször az olvasókör jegyzőjéből.

11.§. A k ö z - g y ű l é s

A közgyűlés össze hívatik az Elnök által kibocsátandó és az olvasókör helyiségében kifüggesztendő hirdetmény-, és körlevél által.

12. §. Közgyűlés évenként kétszer tartatik és minden félévben egyszer az Elnök összehívására, de szükség esetében a választmányi tagok vagy egyleti tagok egy tized részének írásban indokolt kívántatva, sőt rendkívüli közgyűlések is tarttathatnak szükség esetében, de mindig az Elnök előlülése s elnöklete alatt.

13.§. A közgyűléshez tartozik: az új tisztviselők megválasztása, a hírlapok szám és czimszerinti megrendelése, a költségvetés és számadás megvizsgálása, melyet a közgyűlésből kiküldendő három egyén fog eszközölni. Az eredmény felett azonban mindig a közgyűlés fog dönteni. A közgyűlésre tartozik továbbá: a jövő évi költségvetés meghatározása, az alapszabályoknak felsőbb jóváhagyás melletti megválasztása, mire nézve az egyleti tagok háromnegyed részének igenlő nyilvános szavazása kívántatik. A 48as olvasókör feloszlataása iránti határozat a harmadik 3ik értelmében.

14.§. Közgyűlésekben, - az alapszabályok felsőbb jóváhagyás melletti megválasztásának és az egylet feloszlataásának kérdéseit kivéve, - melyek iránt már a 3. § és a 12. §-ban foglaltatik külön intézkedés, - jogérvényes végzés hozatalára a jelenlévő tagok 3/4 három negyed részének beleegyezése, - a titkos szavazással eszközözlendő tisztválasztásoknál pedig ugyancsak a jelen lévő

tagoknak viszonylagos (relatív) szótöbbsége kívántatik. A tisztválasztásokon kívül minden egyéb tárgyak elintézésénél csak akkor történik szavazása, ha különben a többség kivethető nem volna.-

A jelen lévők határozatai a meg nem jelenteket kötelezi. A közgyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése az Elnök és a közgyűlésből elnökiileg kinevezett két tag által történik.

15. §. Ha valamely tisztséget az arra megválasztott egyén el nem fogadná, új választás leszen elrendelendő.

16. §. A v á l a s z t m á n y

A "48as" olvasókör, ügyeinek rendes vezetését, valamint a közgyűlési határozatok foganatosítását Igazgató választmánya által eszközli, melynek tagjai a gyűléseken megjelenni kötelesek.

Határozat általános szótöbbséggel titkos szavazással történik és hozatik. Választmányi gyűlés havonta egyszer az Igazgató által kitűzött napon tartatik, sürgős ügyekben pedig az Igazgató vagy három választmányi tag szóbeli kívánatára rendkívüli gyűlések is tarttathatnak. A választmányi gyűlés határozatai a legközelebbi közgyűlésre fellebbezhetőek. A választmány ülései az egyleti tagokat illetően nyilvánosak.

17. §. A választmány köréhez tartozik: az egyes javainak megőrzése a közgyűlés által megállapított hírlapok, könyvek és más hasznos olvasmányok megrendelése és az azokra való felügyelet, továbbá a kiadásoknak a bevételekhez arányosítása, nem különben kötelessége a választmánynak az egyes helyiségében az illedelem, a rend és csend fenntartása felett szigorúan őrködni, amit előforduló eseteknél, első ízben az Igazgató szóbeli megintése, ismétlődő esetnél a választmányi gyűlés elébe idézés és megdorgálás és végre harmadszor a körülményekhez képest, a kör tagjai közül leendő kirekesztés által is eszközöl.

18. §. Ha valamely tisztviselői állomás időközben üresedésbe jönne, a közgyűlés e részbeni intézkedésig s választmány által ideiglenesen fog betöltetni.

19. §. Az egyes vagyonáról két könyv vezetetik, melynek egyike az igazgató, másik a pénztárnok kezeibe tétetik le.

20. §. Ha valamelyik tag annak idejében a tagdíjat befizetni elmulasztaná, vagy azt tenni vonakodnék, e részbeni kötelességének teljesítésére a választmány által felszólítandó, s ha ezen esetben sem tenni eleget a fizetés rövid szóbeli úton az első fokú bíróság által fog behajtatni.

21. §. Az egyesületnek célja lévén, az illedelmes társalgás, a véleményben és sorsban vagy helyzetben különbözők egymáshoz közeledése, ha valamely tag ezen üdvös céllal ellenkezőleg, magát az illedelmi szabályokhoz nem alkalmazná, durva, vagy erkölcstelen magaviselete által az egyesület egyes tagjait, vagy magát az egyesületet megsértené, ennek csendjét, békéjét megzavarná, a választmány által az egyesületből kirekesztethetik.- Ezen kirekesztés titkos szavazás útján általános szótöbbség által határozatik el.-Erre szükséges, hogy a választmányi tagok 2/3 kétharmadrésze a szavazásban részt vegyen. A kirekesztett tag neve az egyesületi tagok sorából kitöröltetvén, erről az illető az egyesületi szolgálta által végzés kézbesítésével értesítendő.

22. §. Az új tagok belépni kívánók a választmánynak a társaság valamely tagja által bejelentetnek, ez az illetőknek be- vagy be nem vétele felett legközelebbi ülésben titkos szavazás által határoz.

23. §. Tisztviselők teendői:

Elnöké:

Az egyesület Elnökének köréhez tartozik az egyesület feletti ügyeket vinni, jogait megőrizni, vagyonait megvédeni, a közgyűlésen elnökölni, a tanácskozásokat vezetni, valamint figyelmet fordítani arra is, hogy az igazgató, választmány feladatát híven teljesíti-e? Továbbá az Elnök van hivatva az egyesületi pénztárnok gyakoribb véletlen megvizsgálására.- Végre az Elnök képviseli az egyesületet a hatóságok és harmadik személy irányában is.

Alelnöké:

Elnök akadályoztatása esetén az elnöki teendőket az alelnök teljesíti.

Igazgatóé:

Az igazgató feladata a választmányi üléseken elnökölni, a hozott végzéseknek folyamatot szerezni, mindazt, mi az igazgató választmányi köréhez tartozik különös figyelemmel kísérni, az olvasókör jogaira és javaira vonatkozó teendők kellő időbeni teljesítésére és az egyesület céljai elérésének eszközzésére teljes igyekezettel működni.

Jegyzőé:

A jegyző köteles minden ülésen jelen lenni, a jegyzőkönyvet gondosan vezetni, a könyvek és hírlapok megrendelését eszközölni.

Pénztárnoké:

A pénztárnok az egyleti pénztárt felelősség mellett kezeli, a tagdíj fizetéseket elfogadja és nyugtatja,- az igazgató választmány utalványozására fizetéseket tesz, és az év végével számolni tartozik.

Könyvtárnoké:

A könyvtárnok kötelessége az egylet könyveire, a hírlapjaira és más irataira felügyelni, azoknak kiadását, mint szintén visszavételét az arra rendelt könyvbe bevezetni.

24. §. Az egyleti tagok közt az egyleti viszonyból eredhető viszályok elintézésére egy az 1868ik évi L. IV.t.cz.3ik fejezete értelmében választott bíróság alakul, ugyan ezen törvény értelmében fog eljárni. Ezen bíróság ítéletének, valamint az egylet, úgy annak tagjai magokat alávetni s ennek ítéletében megnyugodni tartoznak.

25. §. Az egyletnek a 3ik § értelmében feloszlása esetében annak vagyona a feloszlató gyűlés által meghatározandó jótékony célra fog fordítani. Ezen eset beálltával az egylet feloszlása a vagyon feletti rendelkezéssel együtt a Nagyméltóságú M.kir.Belügy Minisztériumnak bejelentendő.

26. §. Ha az egylet az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a királyi kormány által az állam vagy az egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest, végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni feloszlítás terhe alatt köteleztetik.

Kelt Jász-kiséren 1879. április 3- án.

Tannító Ferenc
alelnök

18841 szám

"Láttam magyar királyi belügyminiszter."

Buda-Pesten 1879 évi május hó 1én

a miniszter helyett

Pecsét:

Magyar királyi
Belügyminisztérium

Gróf Ruhyferrari Asztrik
államtitkár

x

2. sz. melléklet

"M e g h í v ó

a Jászkiséri 48-as Olvasókör 1928. március 15-i ünnepélyére és táncmulatságára, mely alkalommal történik az Egyesület újonnan beszerzett zászlójának a felavatása is, melyre a T. Címet és b. családját tisztelettel meghívja a rendezőség. Táncmulatság kezdete este 7 órakor. Belépődíj személyenként 1 pengő"

Az ünnepség műsora pedig ez volt:

- 1./ Ünnepélyes istentisztelet d.e. 9 órakor mindkét templomban.
- 2./ Gyülekezés a 48-as kör helyiségében d.u. fél 2 órakor.
- 3./ Iparos dalárda: Himnusz.
- 4./ Szüle János: Nemzeti dal.

- 5./ Balogh János elnök ünnepi beszéde.
- 6./ Iparos dalárda: Bús magyarok.
- 7./ Kádár András: Szavalat.
- 8./ Iparos dalárda: Nem - nem - soha.
- 9./ Dr. Hegedűs Kálmán ünnepi beszéde.
- 10./ Iparos dalárda: Ébredj magyar!

II.

- 11./ Iparos dalárda: Háromszínű nemzeti zászló.
- 12./ Dr. Hegedűs Kálmánné úrnő - zászlóanya a zászlót átadja.
- 13./ Balogh János az Egyesület nevében a zászlót átveszi.
- 14./ Iparos dalárda: Tavasz elmúlt.
- 15./ Tántó János: Szavalat.
- 16./ Iparos dalárda: Harc a hazáért.
- 17./ Gócza József ref. lelkész zászlóavató beszéde.
- 18./ P. Vattai István: Szavalat.
- 19./ Zászlószalagok elhelyezése.
- 20./ Iparos dalárda: Hiszek egy Istenben.

x

3. sz. melléklet

"Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánjától.
22.354/1949.III.ki.szám
Pótári István vm. fogalmazó

Tárgy: Jászkiséri 48-as Olvasókör
egyesület feloszlata

Vármegyei Főlevéltárnok Úrnak

S z o l n o k

A fenti egyesületet (kört) 1949. július 5-én a Belügyminiszter Úr 554.058/1949.
IV./3.B.M. számú rendeletével feloszlatta.
Felhívom, hogy az egyesületet nyilvántartásából törölje.

Szolnok, 1949. évi augusztus hó 15-én.

Kulcsár Jenő s.k.
alispán
A kiadmány hitelül
Törökné
vm.köz.ig.kiadó

Pecsét: Jász-Nagykun-Szolnok
vármegye alispánja."

Felhasznált irodalom:

Győri Jánosné: A Jászkiséri Művelődési Ház története
Győri János: A Jászkiséri Egyesületekről...